

4 511.157.3
К 591

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ

КОЗІБРОЦЬКИЙ Сергій Петрович

УДК 796.011.005

**ПРОГРАМНО-НОРМАТИВНІ ОСНОВИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ**
(історико-методологічний аналіз)

*24.00.02. – Фізична культура, фізичне
виховання різних груп населення*

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
наук з фізичного виховання і спорту

ЛЬВІВ – 2002

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Луцькому державному технічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
ВАЦЕБА Оксана Михайлівна,
Львівський державний інститут фізичної культури, проректор з наукової роботи і зовнішніх зв'язків;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АНН України
НІСІМЧУК Андрій Сергійович,
Волинський державний університет імені
Лесі Українки, завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
ТРЕТЬЯКОВ Микола Олександрович,
завідувач відділом соціально-гуманітарної, економічної освіти та виховної роботи науково-методичного Центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України.

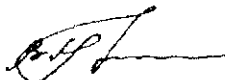
Провідна установа: Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра теорії і методики фізичного виховання, Міністерство освіти і науки України, м. Рівне.

Захист відбудеться **9 грудня 2002 року** о 16 годині 30 хвилин під час засідання спеціалізованої вченої ради К 35.829.01 Львівського державного інституту фізичної культури (79000, м. Львів, вул. Костюшка, 11).

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Львівського державного інституту фізичної культури (79000, м. Львів, вул. Костюшка, 11).

Автореферат розіслано 8 листопада 2002 року.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

В.М. Трач

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. За останні роки в Україні відбулося чимало якісних змін в ділянці розвитку правових, науково-теоретичних, програмно-нормативних, програмно-оцінювальних основ української системи фізичного виховання. Вперше в українській історії у грудні 1993 року прийнято Закон України "Про фізичну культуру і спорт", згодом цілу низку важливих нормативних документів та програм, серед яких зазначимо Державну програму розвитку фізичної культури і спорту в Україні (1994), Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України (1996), Ціпову комплексну програму "Фізичне виховання – здоров'я нації" (1998) тощо.

Важливою складовою програмно-нормативних основ фізичного виховання є наявність державних програм фізичного виховання (Л.П. Матвеев, А.Д. Новиков, 1976; А.А. Гужаловський, 1986; Б.А. Ашмарін, 1990; А.П. Матвеев, С.Б. Мельников, 1994; С.М. Канішевський, 1999; Ж.К. Холодов, В.С. Кузнецов, 2001; Б.М. Шиян, 2001 та ін.), які містять науково обґрунтовані завдання та засоби фізичного виховання, комплекси рухових умінь і навичок для засвоєння щодо конкретного контингенту, переліки відповідних норм та вимог.

Водночас в Україні, незважаючи на більш як десятирічний досвід самостійного державного розвитку, наявність чималої кількості висококваліфікованих і досвідчених вчених в ділянці програмно-нормативного забезпечення (В.Г. Ареф'єв; Е.С. Вільковський; М.Д. Зубалій; С.М. Канішевський; О.С. Куц; А.С. Нісімчук; В.В. Столітенко; С.І. Операйто; Р.Г. Расвський; М.О. Третьяков; В.В. Шигалецький; Б.М. Шиян та ін.) не існує загальнодержавних програм фізичного виховання для студентської молоді. А відтак, проблемними залишаються стратегічні питання рівня фізкультурної освіти та фізичної підготовленості студентської молоді, організації фізичного виховання у вищій школі тощо.

Зважаючи на обов'язковість занять фізичною культурою у всіх вищих навчальних закладах (Закон України "Про фізичну культуру і спорт" (стаття 12), Державна програма розвитку фізичної культури і спорту (розділ 2)) та неабиякі проблеми щодо збереження здоров'я молоді у загальноукраїнському масштабі (Л.Л. Ананасенко; М.М. Амосов; О.Д. Дубогай; В.І. Завацький; Л.Я. Івашенко; І.Ю. Круцевич; О.С. Куц; А.В. Магльований та ін.), однією із ключових проблем формування вітчизняних основ програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання є підготовка і впровадження сучасних навчальних програм, які б забезпечували вимоги держави в сфері гармонійного розвитку, фізичного та психічного здоров'я молоді особи.

Вирішення цього нагального і стратегічно важливого для держави завдання з розроблення та впровадження навчальних програм з фізичного виховання для студентів вищої школи України неможливе без ґрунтовного історико-методологічного аналізу сучасної програмно-нормативних основ системи фізичного

виховання студентів. Саме на цьому базувався вибір теми нашого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснювалось відповідно до теми І.1.3 "Історико-методологічні аспекти розвитку національної фізичної культури" Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 1998-2000 рр. Державного комітету України з фізичної культури і спорту за теми І.1.4 "Історико-методологічні засади розвитку української фізичної культури" Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2001-2005 рр. Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України з номером державної реєстрації 01020002641. Роль автора у виконанні цих тем полягала в історико-методологічному аналізі програмно-нормативних основ фізичного виховання студентської молоді в Україні.

Об'єкт дослідження - програмно-нормативні засади системи фізичного виховання.

Предмет дослідження - історико-методологічні аспекти розвитку програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах України.

Мета дослідження - розкрити та узагальнити характерні тенденції розвитку структури, змісту, спрямованості програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів у вищій школі України впродовж ХХ століття.

Завдання дослідження:

1. Виявити теоретичні та методичні передумови програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді.
2. Проаналізувати зміст, структуру, спрямованість навчальних програм з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів України впродовж ХХ століття.
3. Вивчити сучасний зарубіжний досвід програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів.
4. Узагальнити характерні тенденції формування й укладання навчальних програм з фізичного виховання для студентів та обґрунтувати сучасні підходи щодо програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації.

Методи дослідження. Для вирішення окреслених завдань використано такі методи дослідження: вивчення й аналіз літературних джерел, офіційних документів довідкових матеріалів; анкетування та інтерв'ювання; історико-порівняльний аналіз; елементи контент-аналізу та математико-статистичного опрацювання результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше у вітчизняній теорії фізичного виховання комплексному історико-методологічному аналізу піддано зміст, структуру, спрямованість програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді. Виявлено специфіку програмного забезпечення фізичного виховання студентів у різні історичні періоди.

Додовнено теоретичні відомості про сучасний стан програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді в Польщі, Норвегії, США.

Уважено особливості та розкрито характерні тенденції укладання навчальних програм з фізичного виховання для студентів вищих закладів освіти України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні підходів щодо розробки та впровадження навчальних програм з фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації.

Основні положення дисертації представлено у вигляді методичних рекомендацій для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України “Програмно-методичні засади фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації: теорія, методика, практика” (Луцьк, 2002), а також використані для доповнення змісту навчальних дисциплін “Теорія і методика фізичного виховання” для студентів Львівського державного інституту фізичної культури та Волинського державного університету імені Лесі Українки.

Матеріали дисертації можуть бути використані при розробці державного стандарту та укладанні державної (оптимальної) програми з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів України III – IV рівнів акредитації; при написанні навчальних посібників з теорії і методики фізичного виховання студентської молоді; розробці спекурсів та спецсемініарів для студентів спеціалізованих вищих навчальних закладів України; для проведення методичних об'єднань, курсів підвищення кваліфікації та перепідготовки завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів України.

Результати проведених досліджень впроваджено в практику діяльності Центру вищої освіти Міністерства освіти і науки України; кафедри фізичного виховання Луцького державного технічного університету; Волинського обласного управління Комітету з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України та у навчальній процес студентів Львівського державного інституту фізичної культури та Волинського державного університету імені Лесі Українки, про що свідчать відповідні акти.

Особистий внесок здобувача полягає в самостійній організації та проведенні досліджень: пошуку, виявленні, аналізі та узагальненню змісту навчальних програм з фізичного виховання, які діяли в Україні в період 1924-2002 років та навчальних програм окремих зарубіжних країн; проведенні анкетування завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів Волинської та Львівської областей, а також інтерпретації отриманого матеріалу та написанні дисертаційної роботи.

У роботах, що виконані у співавторстві, особистий внесок дисертанта полягає у джерелознавчому історіографічному аналізі; теоретико-методичних узагальненнях, підготовці основного змісту методичних рекомендацій для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України; підготовці матеріалів до друку.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли відображення у доповідях на п'ятій та шостій міжнародних наукових конференціях "Молода спортивна наука України" (Львів, 2001 - 2002); міжнародній науково-практичній конференції "Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві" (Луцьк - Світязь, 2002); "Фізична культура, спорт та здоров'я" (Харків, 2002); всеукраїнській науково-практичній конференції "Фізичне та відсолоджене виховання студентської маси" (Луганськ, 2000), а також на науково-методичних конференціях і наукових семінарах професорсько-викладацького складу технологічного факультету Луцького державного технічного університету (2000-2002) та на закладних Волинського обласного управління Комітету з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлені у 8 публікаціях, з них: методичні рекомендації для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України, 5 статей у наукових фахових виданнях України, 2 - у збірках матеріалів наукових конференцій; 5 праць виконано одноосібно.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається із переліку умовних скорочень вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури та шести додатків. Матеріали дисертаційної роботи викладено на 199 сторінках друкованого тексту, містять 11 таблиць та 3 рисунки. Перелік використаних джерел та інших 251 відношення, у тому числі 21 - праць зарубіжних авторів.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт та предмет дослідження, мету, завдання та методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення роботи, а також особистий внесок здобувача, вказано сферу апробації результатів дослідження.

У першому розділі **“Програмне забезпечення навчального процесу – важлива складова фізичного виховання”** обґрунтовано концепційне дослідження; узагальнено практичний досвід та наукові праці провідних вчених галузі з проблеми програмно-нормативного забезпечення процесу фізичного виховання студентів; висвітлено сучасні теоретичні підходи до привнесення та специфіки укладання програм з фізичного виховання для студентської молоді.

Аналіз спеціальної літератури та узагальнення практичного досвіду свідчить, що важливе значення у процесі фізичного виховання, сфокусованого на цілювальності фізичних і духовних якостей молодої особи, формування свідомої потреби у зміні рівні особистого здоров'я та підготовку студента до певного виду професійної діяльності в конкретних соціально-економічних умовах, належить якісному й ефективному програмному забезпеченню.

Навчальні програми з фізичного виховання розробляються трьох рівнів: базові, регіональні та робочі. У них визначається мінімальний рівень фізкультурної освіти, яку держава зобов'язується забезпечити студентській молоді. Нормативну основу програм з фізичного виховання виконують Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України та єдина спортивна класифікація України (С.М. Капішевський, М.О. Греськов; І.М. Швач).

На думку багатьох фахівців, важливою на сучасні соціально-економічні та культурно-педагогічні умови розвитку України та відеусуцтві єдиних підходів щодо розробки та укладання уніфікованої типової програми з фізичного виховання для студентів, навчальні програми з фізичного виховання повинні відповідати таким критеріям

- вирішувати комплекс освітніх, розвиваючих, виховних завдань;
- мати виразну гуманістичну і оздоровчу спрямованість, сприяти гармонійному розвитку особистості;
- ґрунтуватися на науково обґрунтованих підходах;
- вирішувати проблему індивідуалізації навчального процесу та диференційованої організації занять з урахуванням стану здоров'я, фізичної підготовленості та інтересів студентів;
- мати обов'язковий та варіативний компоненти
- мати мобільність для змін корекції відповідно до потреб часу, контингенту, нових наукових даних;
- вирішувати проблему переходу до акцентованого використання окремих видів спорту як засобу фізичного виховання.

В цілому, в доступній вітчизняній науково-методичній літературі недостатньо аналізуються історико-методологічні аспекти розвитку програмно-нормативного забезпечення процесу фізичного виховання студентської молоді різних регіональних складів України.

У другому розділі **“Методи і організація дослідження”** обґрунтовується система емпірико-кваліфікаційних методів дослідження, що адекватні об'єкту, предмету,

меті та завданням дослідження. Загальний напрямок досліджень пов'язаний з проведенням історико-методологічного порівняльного аналізу програм з фізичного виховання студентів, які діяли у вищих навчальних закладах України впродовж XX століття.

Дослідження проводилися в три етапи протягом 1999 - 2002 років.

На *першому етапі* (1999-2000 рр.) вивчалися літературні джерела, нормативна та правова база фізичного виховання у ВНЗ України, обґрунтовувалася проблема дослідження, визначалися об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження.

З метою узагальнення практичного досвіду організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах в травні 2000 року було проведено анкетування завідувачів та провідних викладачів кафедр фізичного виховання вищих навчальних закладів Волинської та Львівської областей. Всього було опитано 38 фахівців, які представляли 18 вищих навчальних закладів 3-4 рівнів акредитації, в т.ч. недержавної форми власності.

На *другому етапі* (2001 р.) проводився детальний аналіз програм з фізичного виховання, які діяли у вищих навчальних закладах України в період з 1924 року до 2001 року. Всього було проаналізовано 25 програм з фізичного виховання. На цьому етапі, базуючись на результатах комплексного історико-порівняльного аналізу, визначалися основні закономірності та тенденції формування й укладання навчальних програм з фізичного виховання для студентів.

На цьому етапі вивчалися та аналізувалися зарубіжні досвід програмно-нормативного забезпечення студентів.

На *третьому етапі* (2002 р.) за результатами дослідження були сформульовані загальні висновки та підготовлені для друку методичні рекомендації для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України; здійснювалося впровадження результатів дослідження в практику, опрацьовано оформлявся текст дисертації.

У третьому розділі "**Історико-порівняльна характеристика навчальних програм з фізичного виховання студентської молоді**" подано характеристику програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді в Україні в різні історичні періоди XX століття та розкрито основні тенденції укладання навчальних програм з фізичного виховання для студентів.

У *виправі шкільної України* за період існування Радянського Союзу діяло близько 15 навчальних програм (табл.), які, у переважній більшості, носили загальнодержавний, обов'язковий та уступно-навчальний характер.

Наш аналіз програмного забезпечення фізичного виховання студентів порокває змісту навчальних програм, їх структури, платової спроможності, єдиності годин та черговості проходження навчального матеріалу.

Зазначимо, що змістовне наповнення навчальних програм різних років мало істотні відмінності, зумовлені соціально-історичними, рійсько-політичними, економічними, загальноосвітніми та культурними умовами віднолітнього часового періоду.

У розвитку програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів нами виділено кілька періодів, зокрема: 20-х років; 30-х років; 40-50-х років; 60–80-х років ХХ століття та сучасний пострадянський період.

Кожен період мав свої характерні особливості, пов'язані з стратегічними державними завданнями, які ставилися загальною перед галуззю фізичної культури.

Зокрема, в програмному забезпеченні 20-х років ХХ ст. спостерігалась востановлена спрямованість фізичних вправ та виражене нехтування спортом як ефективним засобом фізичного виховання. Основна увага у фізичному вихованні приділялася дидактичним вправам та корисуваним вправам.

На зміст навчаних програм з фізичного виховання студентів на початку 30-х років істотно вплинуло запровадження в державі комітету ГНО та введення фізичного виховання обов'язковою дисципліною в навчальні плани вищої школи України. Програмно-нормативні основи продовжують базуватися на військовій спрямованості системи фізичного виховання колишнього Радянського Союзу. Про це свідчать, наприклад, такі востановлені вправи і контрольні нормативи, якими були пересаджені програми тих років і частка яких була набагато більшою за частку оздоровчих вправ: підіймання та перенесення поранених; підіймання та перенесення ящика з набоями вагою 32 кг; лазіння з гвинтівковою; метання гранати з-за укриття, в т. ч. на лижах; плавання з обтяженням (граната, гвинтівка, одяг); біг з протизагом; батнетний бій, змінення стріляти на ходу на лижах тощо.

В 30-і роки вперше в програмному забезпеченні виділяється навчальний матеріал для основної групи, групи спортивного удосконалення й спеціальної медичної групи та вводиться теоретичний розділ з фізичного виховання.

В 40-50 і роки ХХ століття істотно зростає кількість годин для загального курсу з фізичного виховання: з 180 годин у 1933 році до 560 годин у 1948 році, виокремлюється розділ професійно-прикладної фізичної підготовки, як обов'язкової складової частини фізичного виховання студентів.

На початку 90-х років чимало фахівців фізичної культури починає говорити про низький рівень здоров'я студентської молоді. Пострадянський період щодо програмно-нормативного основи фізичного виховання студентів складно апендувати, оскільки державний компонент програм з фізичного виховання студентської молоді ще тільки розробляється, а більшість вищих навчальних закладів України користуються власними програмами, розробленими на основі аналітичної бази програми з фізичного виховання, прийнятої ще у 1990 році.

Разом з тим, у бітності авторських (вузівських) програм, які потрапили в коло нашого аналізу, спостерігається тенденція до збільшення частки вправ оздоровчого характеру. Нового трактування набувають розділи "Планування та облік роботи" та "Занк з фізичного виховання".

Істотно розширюється кількість видів рухової активності для студентів різних груп та рівного рівня підготовленості. Вперше з'являються в програмах і користуються популярністю шейпінг, стретчинг, спортивні танці, спортивне

орієнтування, різні види пенціональних єдиноборств. Розширюється роль та значення професійно-прикладної фізичної підготовки. Для більшості програм характерне тіткє опрацювання змісту практичного результату для спеціальних медичних груп.

Таблиця

ПЕРЕЛІК ПРОГРАМ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ДІЮЧИХ В УКРАЇНІ з 1924 до 2002 рр.

№ пп	Назва програми	Рік автор	Примітка
1.	Руководство рабочих и крестьянских кружков *	1924, К.Д.Ковзан	
2.	Программа и методика для кружков физкультуры *	1924	Київ
3.	Руководство по проведению физкультуры в школах союзов и кружков клубов Екатеринославской железной дороги *	1925	
4.	Программа физического воспитания молодежи *	1925, В.В.Белоголовия	
5.	Программа для учащихся физкультуры в условиях совхоза (на примере совхоза «Колос»)	1928	Харків
6.	Программа физкультурной работы студентки для учащихся физкультурной школы при ступенчатой структуре образования *	1929	Харків
7.	Программа для рабочих по которым работают вузы *	1929	
8.	Таблица программа и материалы по физической культуре для вузов, вузов, комвузов, техникумов и рабфаков *	1931	
9.	Таблица программа с физкультуры з физкультуры для техникумов УРСР	1932	Харків
10.	Загальна програма з фізкультури для технікумів	1932	
11.	Інтегрована програма фізкультури для ВНІПів	1932, І.А.Бражніс	Харків
12.	Физическая культура в техникумах НКПС СССР. Программы и система средств *	1933	
13.	Физическая культура в школах ФЭУ. Программы и система средств *	1933	
14.	Программа по физической культуре техникумов *	1937	
15.	Программа по физической подготовке для студентов различных учебных заведений *	1940	

16.	Програма основного курсу фізического виховання и спорта для студентів вузів *	1948	
17.	Програма по фізическому вихованню студентів высших учебных заведений (кроме педагогических) *	1951	
18.	Програма по фізическому вихованню студентів высших учебных заведений *	1956	
19.	Програма по фізическому вихованню студентів для вузів *	1963	
20.	Фізическое вихованню. Програма для высших учебных заведений *	1975	
21.	Професійно-педагогическая подготовка студентов по физической культуре. Рабочая комплексная программа институтів *	1986	Проект
22.	Фізическая культура. Общеобразовательная базисная учебная программа для вузів *	1990	
23.	Фізична культура: Програма для середніх спеціальних навчальних закладів УРСР	1991 І.І. Ніколенко О.О. Шевченко	Київ
24.	Фізична культура (для студентів всіх спеціальностей); програма технікумів, училищ, коледжів	1992 В.О. Кузнісов Ю.І. Тулиця	Київ Проект
25.	Фізична культура: Програма для вузів України I - II рівнів акредитації	1996 В.В. Столітенко В.О. Рощенко	Київ
26.	Фізичне виховання. Базова навчальна програма для вузів України 3-4 рівнів акредитації	1998	проект
27.	Фізичне виховання. Програма для студентів медичини України	1999	Київ
28.	Програма для професійно-технічних навчальних закладів. Фізичне виховання	1999 В.О. Рощенко Я.Т. Гаврих В.В. Столітенко	Київ
29.	Фізичне виховання. Програма та методичні вказівки (для викладачів та студентів)	2001 Б.А. Лєко М.В. Мандарик	Чернівці Проект
30.	Програма з фізичного виховання для груп спортивної спеціалізації з баскетболу (для перфизкультурних ВЗО)	2001 А.І. Драчук	Вінниця
31.	Фізичне виховання. Комплексна робоча програма для вищих педагогічних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації	2001р А.Г. Шмагкова Н.Д. Шошгура	Київ, Суми Проект

* ці три програми наведено без перекладу на українську мову

Аналіз програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів протягом тривалого історичного періоду засвідчує їх еволюційний

розвиток, відносну стабільність структури та помітну різницю в змісті програмного матеріалу, спрямованості процесу фізичного виховання, кількісних параметрах навчального навантаження.

У четвертому розділі "Зарубіжний досвід програмного забезпечення процесу фізичного виховання студентів" проведено аналіз програмно-нормативного забезпечення системи фізичного виховання в Польщі, Норвегії та США. Особлива увага приділена змісту та спрямованості навчальних програм з фізичного виховання студентів.

З'ясовано, що в багатьох країнах спостерігається демократичний підхід до програмування й нормування фізичного виховання у вищій школі. Зокрема, фізичне виховання студентської молоді Польщі та Норвегії тяжіє до європейської моделі фізичного виховання, де студент самостійно вибирає навчальний матеріал для вивчення.

Особливим у фізичному вихованні в Норвегії є відношення до студентів-інвалідів, студентів із відхиленнями у стані здоров'я. Усі такі студенти, подібно як не відбувалося і в загальноосвітній школі, займаються разом в одній групі із здоровими ровесниками. Таким чином моделюється майбутні суспільні взаємовідносини здорових та неовносправних осіб в державі.

Для Сполучених Штатів Америки – країни з розвинутими демократичними інституціями, позитивним етнічним переважною кількістю населення, де заняття фізичними видами спорту є важливою частиною життя, характерним є те, що фізичне виховання не є для студентів обов'язковою навчальною дисципліною, а відтак особливих проблем з імплементуванням уніфікованих програм не існує. Фізичне виховання у більшості провідних університетів США здійснюється на основі вільного вибору студентом конкретного виду спорту. Відповідно, спортивні заняття відбуваються у вільний від основного навчального навантаження час.

Нормативними засадами фізичного виховання студентської молоді в США є Президентські тести фізичної підготовленості. Однак, вимоги Президентських тестів не є догмою і єдиною нормативною основою для фізичного розвитку та фізичного вдосконалення молоді. В кожному штаті держави можуть існувати й існують свої нормативні вимоги, за умов покриття фінансових витрат на впровадження регіональних стандартів фізичного виховання.

Досвід програмно-нормативного забезпечення в країнах, які проаналізовано в дослідженні, спонукає до демократичної засадитих принципів розвитку системи фізичного виховання, широкого використання можливостей індивідуальності навчального процесу, творчих підходів до інтересів та можливостей учасників навчально-виховного процесу.

У п'ятому розділі "Характерні тенденції формування навчальних програм з фізичного виховання для студентської молоді" міститься інформація

узагальнюючого характеру щодо методології укладання навчальних програм з фізичного виховання студентів.

Зважаючи на прагнення України інтегруватися у європейське співтовариство, розвивати відкрите, демократичне суспільство, система програмно-нормативного забезпечення будь-якої сфери, в т.ч. фізичного виховання повинна ґрунтуватися на засадах активного використання кращих зарубіжних тенденцій та уроків власного історичного досвіду.

Програмні основи фізичного виховання повинні ґрунтуватися на основі обов'язкового державного компоненту, а те, що може ґрунтуватися на демократичних засадах і давати можливість учасникам навчально-виховного процесу вибирати навчальний матеріал за власними інтересами та уподобаннями, відповідно з регіональними традиціями, кліматичними та природними умовами, матеріальним забезпеченням тощо.

Державний компонент навчальних програм повинен передбачати такі компоненти: пояснювальна записка, теоретичний розділ, практичний розділ, методичний розділ, форми та засоби контролю. Практичний розділ програм повинен містити матеріал з професійно-прикладної фізичної підготовки.

Програма з фізичного виховання студентів повинна передбачати можливість утворення та діяльності таких навчальних відділень: основного, спеціального медичного, спортивного вдосконалення.

У дисертаційній роботі окремим витяги поданих державних наукових досліджень, пов'язаних зі експериментальним обґрунтуванням ефективності акторських програм фізичного виховання студентів; співвідношенням між навчальними програмами з нормативними основами фізичної підготовленості студентської молоді; стратегії програмного забезпечення у державних вищих закладах освіти та у спеціалізованих закладах вищої освіти; відповідність програм фізичного виховання для інколарів і студентів; закріплення принципу індивідуалізації і диференціації фізичного виховання в державному компоненті програм з фізичного виховання студентів.

ВИСНОВКИ

За даними науково-методичної літератури встановлено, що однією із найважливіших проблем подальшого розвитку системи фізичного виховання в Україні є вдосконалення програмно-нормативних основ. Важливою складовою програмно-нормативних основ є наявність державних програм фізичного виховання, які мають науково обґрунтовані завдання та засоби фізичного виховання, комплексні рухові майні і вправ для досягнення щодо конкретного контингенту, в певних видній цих форм та зміст. Сучасний процес фізичного

виховання студентської молоді характеризується відсутністю типової (базової) програми. Воно також в літературі майже не згадується. Згадуються питання розвитку фізичних програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів в історико-методологічному аспекті, що може слугувати неабияким підґрунтям для оптимізації програмно-методичного забезпечення спеціально-вихованого процесу у вищій школі України.

2. На основі вивчення науково-теоретичних положень встановлено, що програмно-нормативне забезпечення фізичного виховання студентської молоді значною мірою зумовлено правовим полем галузі, дійсними засадами національної системи навчання та освіти, системою організації сфери фізичного виховання та суспільно-політичною ситуацією в державі.

Нормативною базою навчальних програм з фізичного виховання в Україні є Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. В свою чергу навчальні програми з фізичного виховання повинні виконувати мінімальний обсяг знань, умінь та навичок, що підлягають засвоєнню за роками навчання і сприяти розвитку особи відповідно до державних, військових і студентських, та виртуально-комп'ютерних, виховних, оздоровчих, освітніх та розважальних цілей.

3. Результати історико-порівняльного аналізу показали, що зміст, структура, цілі та спрямованість навчальних програм з фізичного виховання для студентів вищих навчальних закладів України релігійно-спадкоємним зв'язком, зберігаючи відносну стабільність у структурі й помітно відрізняючись за змістом програмного матеріалу, метою і завданнями фізичного виховання, кількісними параметрами навчального навантаження.
4. У процесі дослідження виявлено п'ять періодів розвитку програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів, зумовлених соціально-історичними, військово-політичними, економічними, загальноосвітніми та культурними умовами відновного часового відтинку історії. Це, зокрема, такі періоди: 20-х роки; 30-х роки; 40-50-х роки; 60-80-х років ХХ століття та сучасний пострадянський період. Кожен період мав свої характерні особливості, пов'язані з стратегічними державними завданнями, які ставилися перед галузю фізичної культури.
5. Важливим інструментом для впровадження програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентів в Україні є використання кращого зарубіжного досвіду. Організати фізичного виховання студентів в Польщі, Ізраїлі та США дають дуже змістовні навчання державного компоненту в програмно-нормативному забезпеченні.

Фізичне виховання студентської молоді Польщі та Норвегії тяжіє до європейської моделі фізичного виховання, де студенти самостійно вибирає навчальний матеріал для вивчення.

Особливим у фізичному вихованні в Норвегії є відношення до студентів-інвалідів, студентів із відхиленнями у стані здоров'я. Усі такі студенти, подібно як не відбувалося і в загальноосвітній школі, займаються разом в одній групі із здоровими ровесниками.

Для Сполучених Штатів Америки характерним є те, що фізичне виховання не є для студентів обов'язковою навчальною дисципліною. Фізичне виховання у близькості провідних університетів США здійснюється на основі вільного вибору студентом конкретного виду спорту, спортивні заняття відбуваються у вільний від основного навчального навантаження час.

6. Узагальнення характерних тенденцій формування і укладання навчальних програм з фізичного виховання для студентів дозволило визначити, що навчальні програми з фізичного виховання в умовах сьогодення повинні мати оздоровчу спрямованість; враховувати інтереси та уподобання учасників навчально-виховного процесу; відповідати регіональним традиціям; матеріальним, кліматичними та природним умовам та максимально враховувати майбутню професію студентів.

СПИСОК ОРИГІНАЛЬНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Козіброцький С.П., Іванова Г.С. Програми методичні засади фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації: теорія, методика, практика. Методичні рекомендації для завідувачів та викладачів кафедр фізичного виховання ВНЗ України. – Луцьк: ДДУ, 2002. – 122 с. (внесок автора склав 80%).
2. Вацеба О.М., Козіброцький С.П. Програмне забезпечення процесу фізичного виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах міста Луцька // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова – Х.: XXIII, 2000. – № 20. – С. 7-10.
3. Козіброцький С.П. Еволюція структури та змісту теоретичного розділу в програмах з фізичної культури для студентів вищих навчальних закладів України // Молода спортивна наука України: Зб. наук. статей з глави фізичної культури і спорту. – Л.: ІДЦФК, 2001. – Вип. 5. – Т. 1. – С. 216-220.
4. Козіброцький С.П. Ретроспективний аналіз змісту практичного розділу програм з фізичного виховання для студентської молоді // Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з глави фізичної культури та спорту: У 2-х т. – Л.: Вид. дім "Наворама", 2002. – Вип. 6. – Т. 1. – С. 47-52.

5. Козіброцький С.П. Особливості зародження та формування програмних засад фізичного виховання студентської молоді // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту: Зб. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова - Х.: ХДАДМ (XXIII), 2002. - № 5. - С. 68-72.
6. Козіброцький С.П. Особливості програмування фізичного виховання у вищих навчальних закладах України в 30-х роках XX століття // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: Зб. наук. праць Волинського державного університету імені Лесі Українки. - Луцьк, 2002. - С. 21-23.
7. Ванеба О.М., Козіброцький С.П. Сучасні проблеми програмного забезпечення процесу фізичного виховання студентської молоді // Фізичне та валгологічне виховання студентської молоді. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету. - Луганськ: СНУ, 2000. - С. 7-8.
8. Козіброцький С.П. Ретроспективний аналіз програм фізичного виховання студентської молоді // Фізична культура, спорт та здоров'я: Матеріали IV міжнародної наукової конференції. - Х.: ХДАФК, 2002. - С. 22-25.

АНОТАЦІЇ

Козіброцький С.П. Програмно-нормативні основи фізичного виховання студентів (історико-методологічні аспекти). Рукопис

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 2400 03 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

В дисертації здійснено дослідження програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів на основі історико-методологічного аналізу цільових програм фізичного виховання студентів.

Мета дослідження – розкрити та узагальнити характерні тенденції розвитку структури, змісту, спрямованості програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів у вищій школі України впродовж XX століття.

Об'єкт дослідження – програмно-нормативні засади системи фізичного виховання. Предмет дослідження – історико-методологічні аспекти розвитку програмно-нормативних основ фізичного виховання студентів у вищих навчальних закладах України.

Наукова новизна полягає в тому, що комплексному історико-методологічному аналізу піддано зміст, структуру, спрямованість програмно-нормативного забезпечення фізичного виховання студентської молоді. Виявлено специфіку навчальних програм з фізичного виховання студентів в окремих ірландських країнах.

Ключові слова: програмно-нормативні основи, фізичне виховання студентів, навчальні програми, вища школа України, історико-методологічний аналіз.

Козиброцкий С.И. Програмно-нормативные основы физического воспитания студентов (историко-методологические аспекты). – Руконьск.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.01. – Физическая культура, физическое воспитание разных групп населения.

В диссертации осуществлено исследование программно-нормативных основ физического воспитания студентов на основе историко-методологического анализа учебных программ физического воспитания студентов.

Цель исследования – раскрыть и обобщить характерные тенденции развития структуры, содержания, направленности программно-нормативных основ физического воспитания студентов в высшей школе Украины на протяжении XX.

Объект исследования – программно-нормативные основы системы физического воспитания. Предмет исследования – историко-методологические аспекты развития программно-нормативных основ физического воспитания студентов высших учебных заведений Украины.

В первом разделе «Програмное обеспечение учебного процесса – важная составная физического воспитания» обосновано концепцию исследования: обобщено практический опыт и научные работы ведущих ученых области и проблемы программно-нормативного обеспечения процесса физического воспитания студентов; освещены современные теоретические подходы к принципам и специфике составления программ по физическому воспитанию для студенческой молодежи.

Во втором разделе «Методы и организация исследования» обосновывается система взаимосвязанных методов исследования, адекватных объекту, предмету, цели и задачам исследования. Общее направление исследований связано с проведением историко-методологического сравнительного анализа программ физического воспитания, действующих в высших учебных заведениях Украины на протяжении XX века.

В третьем разделе «Историко-сравнительная характеристика учебных программ физического воспитания студенческой молодежи» подано характеристику программно-нормативного обеспечения физического воспитания студенческой молодежи в Украине в разные исторические периоды XX века и раскрыто основные тенденции составления учебных программ по физическому воспитанию для студентов.

В четвертом разделе «Зарубежный опыт программного обеспечения процесса физического воспитания студентов» проведен анализ программно-нормативного обеспечения системы физического воспитания в Польше, Норвегии и

США. Особое внимание уделяется содержанию и направленности учебных программ по физическому воспитанию студентов.

В пятом разделе «Характерные тенденции формирования учебных программ по физическому воспитанию для студенческой молодежи» содержится информация обобщающего характера относительно методологии составления программ по физическому воспитанию студентов.

В диссертационной работе определены пути дальнейших перспективных научных исследований, связанных с экспериментальным обоснованием эффективности авторских программ физического воспитания студентов; соотношением между учебными программами и нормативными основами физической подготовленности студенческой молодежи; стратегии программного обеспечения в негосударственных высших заведениях образования; соответствие программ физического воспитания для школьников и студентов; обеспечение принципа индивидуализации и дифференциации физического воспитания в досуговом компоненте программ по физическому воспитанию студентов.

Ключевые слова: программно-нормативные основы, физическое воспитание студентов, учебные программы, высшая школа Украины, историко-методологический анализ.

Kozubrotsky S.P. Program normative fundamentals of Student Physical Education (Historical-methodological Aspects). – Manuscript.

Dissertation for obtaining an academic degree of a Candidate of sciences in physical education and sport in the specialty 24.00.02. – Physical Training, Physical Education of Different Population Groups.

Dissertation contains research of program-normative fundamentals of student physical education on the basis of historical-methodological analysis of physical education curriculums for students.

Aim of research - to reveal and generalize characteristic tendencies of development of structure, content, orientation of program-normative fundamentals of student physical education at a higher school of Ukraine during the 20th century.

Object of research – program-normative grounds of physical education system. Subject of research – historical-methodological aspects of development of program-normative fundamentals of student physical education at higher educational establishments of Ukraine.

Scientific novelty lies in complex historical-methodological analysis being conducted on content, structure, orientation of program-normative maintenance of youth student physical education. Revealed is the specificity of curriculums in student physical education in separate foreign countries.

Key words: program-normative fundamentals, student physical education,4 curriculums, higher school of Ukraine, historical-methodological analysis.